

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΙΚ. ΓΑΛΑΝΗΣ

**ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

Ιωάννινα 2003

Γεώργιος Νικ. Γαλάνης*

Το παρόν και το μέλλον της Πολιτικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα

«Δεν υπάρχει ειρήνη χωρίς μια δικαιότερη κοινωνία
αλλά δεν υπάρχει επίσης καμία δικαιότερη κοινωνία χωρίς ειρήνη»

(Horst-Eberhard Richter, *Das Ende der Egomane*. Verlag
Kiepenheuer u. Witsch, Koeln 2002, σελ. 14)

Περίληψη

Με την παρούσα εργασία πραγματευόμαστε το παρόν και το μέλλον της Πολιτικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα, την οριοθέτηση και τον καθορισμό της παραπέρα στρατηγικής η οποία θα βοηθήσει στην ανάπτυξη του κλάδου.

Επιχειρείται ακόμη να συζητηθεί ένας ορισμός της έννοιας της Πολιτικής Ψυχολογίας καθώς και η συστηματικοποίηση του περιεχομένου της.

Τέλος, τονίζεται η χρησιμότητα της Πολιτικής Ψυχολογίας, η σχέση της με άλλες συναφείς επιστήμες και η ανάγκη να εισαχθεί η Πολιτική Ψυχολογία ως μάθημα σε όλα τα Πανεπιστήμια της χώρας.

Λέξεις κλειδιά: Πολιτική Ψυχολογία, Ορισμός, Αξιολόγηση της Πολιτικής Ψυχολογίας, Σπουδαιότητα της Πολιτικής Ψυχολογίας, Εναρκτήριο γεγονός της Π.Ψ., Θεωρία Σκοπού, Στρατηγική της Πολιτικής Ψυχολογίας, Συνοχή της Π.Ψ., Ανάπτυξη της Πολιτικής Ψυχολογίας

The present and the future of the Political Psychology in Greece

Abstract

In our project we discuss the present and the future of Political Psychology in Greece, the boundaries and the strategic that would help Political Psychology to develop in Greece.

In addition we discuss about a definition of Political Psychology, the interactionist approaches between Political Psychology and others sciences and finally, we suggest that, Political Psychology has to be taught in the Greek Universities.

Keywords: Political Psychology, Definition, Evaluation of the Political Psychology, Relevance of the Political Psychology, Initiating event of the Political Psychology, Skopos-theorie, Strategy of the Political Psychology, Cohesion of the Political Psychology, Development of the Political Psychology

* Καθηγητής Κοινωνικής Ψυχολογίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Το γεγονός ότι σήμερα 31 Αυγούστου όλοι εμείς βρεθήκαμε στην όμορφη πόλη του Βόλου για να συζητήσουμε σχετικά με την οριοθέτηση του πεδίου της Πολιτικής Ψυχολογίας και να καθορίσουμε την παραπέρα στρατηγική για την ανάπτυξη και διάδοση της Πολιτικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα και το εξωτερικό αυτό οφείλεται ότι στα πλαίσια της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας ύστερα από αρκετές προσπάθειες ορισμένων συναδέλφων κατορθώθηκε στην Γενική Συνέλευση της ΕΛΨΕ στις 2 Φεβρουάριου 2002 να συγκροτηθεί ο κλάδος της Πολιτικής Ψυχολογίας και να εκλεγούν ως γνωστό συντονιστές του κλάδου η Μίκα Χαρίτου-Φατούρου και εγώ.

Στους επτά μήνες που πέρασαν μέχρι σήμερα ασχοληθήκαμε κυρίως με οργανωτικά θέματα τα οποία θα μας απασχολήσουν και στη συνέχεια αυτής της συνάντησης.

Η σημερινή συνάντηση είναι η πρώτη συνάντηση του κλάδου της Πολιτικής Ψυχολογίας η οποία καλείται να ανοίξει έναν διάλογο διευρυμένο με όλα τα μέλη του κλάδου σε θέματα ουσίας και περιεχομένου. Να θέσει προβληματισμούς και ερωτήματα και να χαράξει ένα συλλογικό σχέδιο κατεύθυνσης, πορείας και προσανατολισμού της Πολιτικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα. Αυτό όμως, κατά την άποψή μου προϋποθέτει μια ακτινογράφιση και ανάλυση της υπάρχουσας κατάστασης της Πολιτικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα σήμερα η οποία συνδέεται άμεσα με την κατάσταση της Κοινωνικής και γενικότερα της Ψυχολογίας στην Ελλάδα και για να προχωρήσω ένα βήμα πιο πέρα σχετίζεται και με την θέση που κατέχουν οι άλλες συναφείς Κοινωνικές Επιστήμες (Κοινωνιολογία, Πολιτικές Επιστήμες, Ιστορία, Εγκληματολογία, κλπ.) με τις οποίες η Πολιτική Ψυχολογία έχει άμεση σχέση καθώς και το επίπεδο επιστημονικής έρευνας, ποιοτικής και ποσοτικής, των Κοινωνικών Επιστημών και της Πολιτικής Ψυχολογίας ιδιαίτερα.

Βέβαια, όπως καταλαβαίνετε κάτι τέτοιο είναι αδύνατο να γίνει σήμερα διότι ένας τέτοιος προβληματισμός απαιτεί έναν διαφορετικό σχεδιασμό και καλύτερη προετοιμασία και προεργασία. Όμως, θεωρώ αναγκαίο να ληφθεί υπόψη στον ευρύτερο σχεδιασμό μας και να οργανωθεί μια εκδήλωση, ημερίδα ή διημερίδα με κύρια θεματολογία αυτήν την προβληματική.

Μια δεύτερη προϋπόθεση την οποία θέτω και η οποία μπορεί και πρέπει να συζητηθεί σήμερα είναι ο ορισμός της έννοιας Πολιτική Ψυχολογία. Ένας προβληματισμός και μια οριοθέτηση της έννοιας Πολιτική Ψυχολογία λαμβάνοντας υπόψη τις διάφορες Ευρωπαϊκές και Αμερικάνικες θέσεις θα μπορούσε να μας οδηγήσει στο να καταλήξουμε σε μια εκδοχή της Πολιτικής Ψυχολογίας στην Ελλάδα, δεδομένου ότι επίσημα τουλάχιστον σε επιστημονικό-συνδικαλιστικό επίπεδο η Πολιτική Ψυχολογία στην Ελλάδα έχει πρόσφατη ημερομηνία γέννησης.

Στη συνέχεια, και προς διευκόλυνση της συζήτησης θα προσπαθήσω να αποσαφηνίσω, την έννοια Πολιτική Ψυχολογία και να παρουσιάσω για συζήτηση και προβληματισμό ορισμένες (πρώτες) θέσεις-άξονες.

Λόγω της πολυπλοκότητας του αντικειμένου θα πρέπει ως πρώτο βήμα να επιχειρηθεί η συστηματικοποίηση του περιεχομένου της Πολιτικής Ψυχολογίας με επιστημονική αυτεπίγνωση, η οποία είναι **πολιτική** και αυτό δεν μπορεί να αμφισβητηθεί πλέον-με την έννοια ότι τα αποτελέσματα μιας επιστημονικής ανάλυσης ή έρευνας είναι διαθέσιμα για πολιτική χρήση-πολύ δε περισσότερο ευρήματα της Πολιτικής Ψυχολογίας που τονίζουν ιδιαίτερα τον «πολιτικό» χαρακτήρα της. Υπό αυτήν την έννοια, η γνωστική κριτική είναι αναγκαία, κυρίως ενόψει των πολιτικών αντικειμένων έρευνας της Πολιτικής Ψυχολογίας. Το εκάστοτε γνωστικό ενδιαφέρον και η γνωστική συνείδηση και δεοντολογία θα πρέπει να περιλαμβάνονται στον ορισμό για την Πολιτική Ψυχολογία. Λαμβάνοντας υπόψη τα διάφορα σχέδια και περιεχόμενα θα κατέληγα στην πρόταση για ορισμό της Πολιτικής Ψυχολογίας του Helmut Moser [1979, σελ. 49, Ελληνικά: Γιώργος Νικ. Γαλάνης, Helmut Moser (επιμ.): 1999, σελ. 58 και 69-79]. Σύμφωνα με τον Moser πρόκειται «για μια διεπιστημονική ερευνητική προσπάθεια, η οποία εμφανίζεται με την απαίτηση να ερευνήσει τις ανθρώπινες ανάγκες και συμπεριφορές που προσδιορίζουν τα πολιτικά γεγονότα, λαμβάνοντας υπόψη –και με προσοχή ταυτόχρονα στις αλληλεπιδράσεις –την τριάδα των κοινωνικών επιστημών: την υποκειμενική-ατομική, την κοινωνιολογική-κοινωνική και την κοινωνικοπολιτική θεώρηση και χρησιμοποιώντας ό,τι προσφέρουν οι κοινωνικές επιστήμες ως επιστημονικό βοήθημα. Και αυτό, για να παρατεθούν αυτά τα μέσα νόησης που θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια βοήθεια στην απόκτηση της ανθρώπινης αυτοπραγμάτωσης. Είναι πλουραλιστική (Π.Ψ.) με την έννοια ότι περιλαμβάνει διαφορετικές αυτοτελείς θέσεις για τη γνωσιολογική θεωρία που συναγωνίζονται μεταξύ τους».

Αν υιοθετήσουμε αυτό το σχέδιο ορισμού της Πολιτικής Ψυχολογίας αυτό έχει ως συνέπεια ότι τα θεωρητικά επίπεδα ανάλυσης των επιστημονικών κλάδων θα πρέπει να σχετίζονται μεταξύ τους και να είναι επιστημονικοκοινωνικά επεξηγημένα και με σαφήνεια προσδιορισμένα αν επιδιώκουν να συγκαταλέγονται στην Πολιτική Ψυχολογία.

«Η Πολιτική Ψυχολογία είναι αυτός ο κλάδος που πρέπει να αντανακλά τους σκοπούς του και την πολιτική του σημασία ήδη, μέσα από την ίδια την επιστημονική διαδικασία» (Moser/Günther, 1981: σελ. 161, περιέχεται στο: Γαλάνης/Moser 1999, σελ.70).

Ο ανταγωνισμός που εμπεριέχεται στο παραπάνω σχέδιο-πρόταση ορισμού της Πολιτικής Ψυχολογίας δηλαδή ένα είδος «Οργανωμένου Πλουρα-

λισμού» ή «Οργανωμένης πολυφωνίας» τόσο σε θεωρητικό όσο και σε ερευνητικό επίπεδο θα τόνιζε ιδιαίτερα τον ιστορικό-εξελικτικό χαρακτήρα της σύνθεσης της αλήθειας και θα ήταν ο δικός της τρόπος αντίδρασης στους «γνωστικούς συλλογικούς φραγμούς» που οδηγούν στην «συλλογική αμνησία» (π.χ. εμφύλιος).

Η πλειοψηφία των εκδόσεων της Πολιτικής Ψυχολογίας δεν ακολουθεί καμία συστηματική και εννοιολογική αξιολόγηση. Η λογικά απαραίτητη συνάφεια μεταξύ των διαφόρων θεωρητικών σχολών βρίσκεται ακόμη στα πρώτα στάδια, και η διακλαδική και διεπιστημονική προσέγγιση-εάν και εφόσον υπάρχει – υπάρχει μόνο ως προσθήκη. Από την πλευρά της Ψυχολογίας γενικά προβάλλουν αξιώσεις εμπειρικού-πειραματικού και στατιστικού χαρακτήρα που έχουν διαμορφωθεί με βάση τα πρότυπα των θετικών επιστημών. Αυτές όμως οι αξιώσεις δεν είναι δυνατόν να ικανοποιούν την αναγκαία για την Πολιτική Ψυχολογία θεωρητική σύνδεση και ταξινόμηση.

Για όλους τους παραπάνω λόγους προς το παρόν φαίνεται ότι η Πολιτική Ψυχολογία αποτελεί ένα μάλλον πολύ γρήγορα επεκτεινόμενο πεδίο έρευνας που εμφανίζει όλα τα χαρακτηριστικά μιας υποεπιστήμης παρά ενός κλάδου με σαφή κοινωνική-θεωρητική και επιστημονική-θέση. Αυτή η απουσία επιστημονικών-θεωρητικών και κοινωνικών-θεωρητικών ζητημάτων ίσως καθιστά αναγκαία την εισαγωγή ενός σαφέστερου και περιορισμένου όρου: της «πολιτικότροπης ψυχολογίας» όπως αυτός προτάθηκε κατ' αρχήν από τον W. Graumann (1984) και υιοθετήθηκε αργότερα από τον Moser (Γαλάνης Γ./Moser, Η, 1999, σελ. 73). Μια «ενηλικίωση» της Πολιτικής Ψυχολογίας όπως ευελπιστεί ο Hermann (1986) προϋποθέτει την κατανόηση και ερμηνεία του πολιτικού πεδίου και τον επιστημονικό και κοινωνικό-θεωρητικό στοχασμό.

Σε μια διεθνή αναβάθμιση της Πολιτικής Ψυχολογίας συνέβαλε σημαντικά η έκδοση του συγγράμματος του Knutson (1973) στην Αμερική καθώς και η ίδρυση της Διεθνούς Εταιρείας της Πολιτικής Ψυχολογίας, (International Society of Political Psychology) το 1978 με τα ετήσια συνέδριά της και της εκδόσεις της. Για την Πολιτική Ψυχολογία στην Ελλάδα είναι βασικό να έχει κάποια αντιπροσώπευση στην ΕΛ.Ψ.Ε. έστω και αν οι συνάδελφοι που ασχολούνται με την Πολιτική Ψυχολογία είμαστε λίγοι. Η ίδρυση του κλάδου της Πολιτικής Ψυχολογίας είναι χρήσιμη διότι η Πολιτική Ψυχολογία εφαρμόζει ιδιαίτερα παραγωγικά τις ανταλλαγές με τις άλλες επιστήμες. Εξάλλου, η Πολιτική Ψυχολογία είναι εκείνος ο επιστημονικός κλάδος που τονίζει ιδιαίτερα τον πολιτικό χαρακτήρα της επιστήμης και συζητά τα πολιτικά προβλήματα καθώς και εκείνα που συνδέονται με την πολιτική επίδραση των Κοινωνικών Επιστημών τα οποία σε άλλους κλάδους αυτού του είδους συ-

ζητήσεις αποτελούν ταμπού. Η Πολιτική Ψυχολογία «σπάει» αυτά τα ταμπού γιατί η ίδια έχει αρκετές επιφυλάξεις σ' εκείνα τα πρότυπα που θέλουν την επιστήμη «ουδέτερη» από τα πολιτικά πράγματα. Αυτός είναι και ο κύριος λόγος που εξηγεί γιατί ασχολούνται περισσότερο με την Πολιτική Ψυχολογία όσοι σχετίζονται με τις πολιτικές επιστήμες παρά οι Ψυχολόγοι (Γαλλάνης Γ./Moser, 1999: σελ. 15). Η Πολιτική Ψυχολογία διδάσκεται και σε κάποια Ελληνικά πανεπιστήμια (π.χ. Πάντειο). Θα πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια ώστε η διδασκαλία της Πολιτικής Ψυχολογίας να συμπεριληφθεί σε όσο το δυνατόν περισσότερα τμήματα των πανεπιστημίων, και στα προγράμματα προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών. Η διδασκαλία και διάδοση της Πολιτικής Ψυχολογίας θα πρέπει να αποτελέσει έναν από τους πρωταρχικούς μας στόχους. Αυτός όμως ο στόχος είναι άμεσα συνυφασμένος με την έρευνα και την θεματολογία των αντικειμένων του πεδίου της Πολιτικής Ψυχολογίας, τα οποία μπορεί να αρχίζουν από το μικρο-επίπεδο και να φθάνουν στο μακρο-επίπεδο. Ένα μεγάλο λάθος του Φρόιντ αλλά και της ορθόδοξης Ψυχαναλυτικής σχολής όπως διαπιστώνει στις αναλύσεις του ο γερμανός ψυχαναλυτής Καθηγητής Horst-Ebert Richter (2002, σελ. 28 επ.) είναι ότι θεώρησε και θεωρεί το ατομικό Εγώ αυτόνομο και ξεκομμένο από το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον και τις διαπροσωπικές σχέσεις, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό καθορίζονται από τις κοινωνικές σχέσεις και το κοινωνικό περιβάλλον και σχετίζονται άμεσα με την πολιτική και τις αποφάσεις της. Η άποψη ότι μόνο το άτομο έχει «ψυχή» και δεν υπάρχει συλλογική «ψυχή» (Λίποβατς, Θ. χ.χ. σελ. 237 επ.) την θεωρώ εσφαλμένη και δεν είναι του παρόντος για να εξηγήσω γιατί είναι αβάσιμη και εσφαλμένη. Η υγεία για παράδειγμα θεωρείται εσφαλμένα ότι είναι υπόθεση και ευθύνη του καθενός ξεχωριστά και όχι της κοινωνίας και της πολιτικής. Την εξάρτηση της ψυχολογικής παρέμβασης από την πολιτική την βιώνει καθημερινά κάθε επαγγελματίας εργαζόμενος Ψυχολόγος.

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα όλο και περισσότεροι συνάδελφοι από συναφείς κλάδους να επιδεικνύουν εντονότερο ενδιαφέρον για την Πολιτική Ψυχολογία. Για παράδειγμα, η ατομική ή η ψυχοκοινωνική παρέμβαση δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική τόσο υπό την έννοια της θεραπείας όσο και της πρόληψης αν δεν υπάρχει πολιτικός-ιδεολογικός στοχασμός και παρέμβαση. Επομένως, και σε επαγγελματικό επίπεδο η Πολιτική Ψυχολογία θα πρέπει να αναβαθμιστεί και από δευτερεύουσα εργασία ή πάρεργο να αποτελέσει την κύρια ενασχόληση των συναδέλφων, και μια τέτοια τάση ήδη διαφαίνεται για το άμεσο μέλλον.

Ένας άλλος λόγος που καθιστά την Πολιτική Ψυχολογία ελκυστική είναι το γεγονός ότι ο κλάδος αυτός της Ψυχολογίας αντλεί την θεματολογία του

από την «δεξαμενή» της επικαιρότητας η οποία είναι ενδιαφέρουσα, προκλητική αλλά και συνεχώς μεταβαλλόμενη. Οι ραγδαίες εξελίξεις στον τεχνολογικό τομέα, σε διεθνές επίπεδο, και οι νέες οικονομικές και πολιτικές καταστάσεις και η πολυπλοκότητα των καταστάσεων αυτών όπως διαμορφώνονται σήμερα (π.χ. επικυριαρχία της οικονομίας επί της πολιτικής, πολυπολιτισμός, διεθνής τρομοκρατία, ασύμμετροι πόλεμοι, στρατιωτική διπλωματία, εγκληματικότητα, ναρκωτικά, διαφθορά, κλπ), αποτελούν πρόκληση και αναγκαιότητα για την Πολιτική Ψυχολογία αλλά και διεύρυνση του πεδίου ενασχόλησής της. Στην Ελλάδα, η Πολιτική Ψυχολογία μπορεί να βγάλει από το «ψυγείο» αρκετά θέματα, τα οποία σχετίζονται με την πρόσφατη πολιτική ιστορία του τόπου μας (π.χ. εμφύλιος, δικτατορία, κλπ) τα οποία δεν συζητούνται και δεν αναλύονται επιστημονικά επαρκώς για διάφορους λόγους.

Κλείνοντας την σύντομη εισήγησή μου θα ήθελα να σας ευχαριστήσω για την ανοχή σας να με ακούσετε και να ευχηθώ η Πολιτική Ψυχολογία στην Ελλάδα να εδραιωθεί και να μακροβιώσει.

Βασική Βιβλιογραφία

1. Γεώργιος Νικ. Γαλάνης - Helmut Moser (εισ.-επιμ.): *Εισαγωγή στην Πολιτική Ψυχολογία* (μετάφρ. Μάριος Δ. Νομικός), Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1999.
2. Γιώργος Νικ. Γαλάνης: *Επικαιρότητα και Πολιτική Ψυχολογία*. Εκδόσεις Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 1999.
3. Galanis, Georgios, N., "Politische Psychologie in Griechenland". *Report Psychologie. Jg. 24, Nr. 2 (1999), S. 145-147*
4. Λίποβατς, Θάνος (χ.χ.): Η διαπλοκή του ατομικού με το συλλογικό: Οι συνέπειες στην επιστημονική έρευνα στο: Τσαλίκου Φωτεινή (επ.): *Η Ψυχολογία στην Ελλάδα σήμερα*. Εκδόσεις Πλέθρον, Αθήνα, σελ. 237-246.
5. Richter, Horst-Eberhard: *Das Ende der Egomane*. Verlag Kiepenheuer u. Witsch, Koeln 2002.